

тому, що воно набуває дійсно практичної спрямованості та має велике значення для виконання тієї чи іншої запропонованої діяльності. Різні види ізотерапевтичної діяльності позитивно впливають на розвиток мовлення: можна легко створювати проблемні ситуації, що сприяють появі мовленнєвої активності та формують комунікативну спрямованість мовлення [5].

Таким чином, використання нетрадиційних технік ізотерапії в роботі з дітьми з загальним недорозвитком мовлення може сприяти подоланню моторної незграбності (а значить і слабких образотворчих умінь, що демонструються дітьми при проведенні традиційних занять образотворчою діяльністю); ці техніки розвивають окомір і координацію рук, фантазію, творче бачення і уяву; завдяки цьому засобу по-новому відкривається перед дитиною світ, що допомагає активізувати та розширити словниковий запас, дає уявлення про нові можливості взаємодії з предметами, дозволяючи встановити граматичні закономірності при описі своїх дій, а також створює потужну психофізіологічну базу для розвитку мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксенова М. В. Развитие тонких движений пальцев рук у детей с нарушениями речи / М. В. Аксенова // Дошкольное воспитание – М. : АСТ. – 1990. – № 8. – С. 62-65.
2. Григорьева Г. Г. Изобразительная деятельность дошкольников: Учебное пособие для студентов средних педагогических учебных заведений / Г. Г. Григорьева. – М. : Академия, 1997. – 272 с.
3. Комарова Т. С. Занятия по изобразительной деятельности в детском саду / Т. С. Комарова. – М. : Просвещение, 1991. – 176 с.
4. Комарова Т. С. Зарубежные педагоги о детском изобразительном творчестве / Т. С. Комарова // Дошкольное воспитание. – № 12. – 1991. – С. 56-58.
5. Медведева Е. А. Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании : Учеб. / Е. А. Медведева и др. – М. : Академия, 2001. – С. 10-14.
6. Филочева Т. Б. Дети с общим недоразвитием речи. Воспитание и обучение. Учебно-методическое пособие / Т. Б. Филочева, Т. В. Туманова. – М. : Гном-Пресс, 1999. – 80 с.

УДК 376.1 – 056.264:371.311

Л. Ю. Ілляшенко

студентка спеціальності
«Корекційна освіта. Логопедія»

О. В. Ласточкіна

кандидат педагогічних наук, доцент
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ДИДАКТИЧНА МАТЕМАТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

У статті схарактеризовано стан зв'язного мовлення старших дошкільників із загальним недорозвитком мовлення. Автор пропонує використати дидактичні математичні ігри для корекції зв'язного мовлення дітей означеної категорії.

В статті описано состояние связной речи старших дошкольников с общим недоразвитием речи. Автор предлагает использовать дидактические математические игры для коррекции связной речи детей упомянутой категории.

The article describes the state of the connected speech of children of senior preschool age with General speech underdevelopment. The author proposes to use a didactic mathematical games for the correction of coherent speech of children indicated category.

Ключові слова: загальний недорозвиток мовлення, зв'язне мовлення, старший дошкільний вік, дидактична математична гра.

Ключевые слова: общее недоразвитие речи, связная речь, старший дошкольный возраст, дидактическая математическая игра.

Key words: general underdevelopment of speech, coherent speech, senior preschool age, didactic mathematical game.

Постановка проблеми. Достатній рівень мовленнєвого розвитку старших дошкільників із мовленнєвими порушеннями, як визначають реформи дошкільної освіти в Україні, – невід'ємна складова оптимальної підготовки дітей до шкільного навчання. Зміст мовленнєвої підготовки старших дошкільників має забезпечити якісне засвоєння вербальної інформації у наступній освітній ланці, мовленнєву взаємодію із соціумом, що є можливим завдяки високому рівню усного мовлення (А. Богуш, Н. Пахомова, Є. Соботович, В. Тарасун, М. Шеремет та ін.).

Найскладнішою формою мовленнєвої діяльності є зв'язне мовлення, адже воно має характер послідовного систематичного розгорнутого викладу. У формуванні зв'язного мовлення яскраво вираженим є тісний зв'язок мовленнєвого та розумового розвитку дітей, розвитку їх мислення, сприймання, уваги. Особливо актуальними сьогодні є питання розвитку зв'язного мовлення у дітей із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ) через стійку тенденцію збільшення їх чисельності; при ЗНМ порушене формування всіх компонентів мовленнєвої системи, що ускладнює можливість вільного спілкування дитини з однолітками та дорослими.

Мета статті. Схарактеризувати стан зв'язного мовлення старших дошкільників із ЗНМ; розглянути особливості використання дидактичних математичних ігор для розвитку зв'язного мовлення дітей означеної категорії.

Виклад основного матеріалу статті. Природа зв'язного мовлення, механізми породження зв'язного висловлювання розглядалися в працях багатьох дослідників: Д. Баранника, Л. Виготського, Д. Ельконіна, Г. Костюка, Г. Леушиної, О. Леонтєєва, О. Лурія, С. Рубінштейна, І. Синиці, Ф. Сохіна, Л. Щерби.

Зв'язне мовлення – це єдине смислове та структурне ціле, що складається з тематично та логічно пов'язаних між собою відрізків і відбиває всі суттєві сторони свого предметного змісту (А. Богуш, Л. Виготський, М. Жинкін, І. Зимня, О. Леонтєєв) [4].

Зв'язне мовлення виконує низку важливих функцій, головною з яких є комунікативна; воно реалізується у двох основних формах – **діалозі** та **монологі**.

Є. Тихеева основне завдання у формуванні мовлення дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ вбачає у тому, щоб навчити дитину самостійно мислити та логічно й послідовно висловлювати свої думки. І. Синиця зауважує, що зв'язність мовлення великою мірою залежить від зв'язності мислення. Л. Виготський підкреслює нерозривність мовленнєвої діяльності від мислення. Структура мовленнєвого акту за Л. Виготським є рухом від думки до її зовнішнього вираження – слова. Роль проміжної

ланки між думкою та розгорнутим мовленнєвим висловлюванням відіграє внутрішнє мовлення, яке є основою думки, що починає розвиватися в середньому дошкільному віці [6].

Значення внутрішнього мовлення у процесі породження висловлювання визначається у дослідженнях М. Жинкіна, О. Леонтєєва, О. Лурія та інших вчених. О. Лурія називає внутрішнє мовлення процесом, що породжує розгорнуте мовленнєве висловлювання.

На думку Г. Чиркіної та Т. Філічевої, володіючи в цілому повноцінними передумовами для оволодіння розумовими операціями, доступними за віком, діти з ЗНМ відстають у розвитку словесно-логічного мислення, їм властиві низька продуктивність запам'ятовування, труднощі вербалізації, аналізу й синтезу. Старші дошкільники з ЗНМ зазнають серйозних труднощів у визначенні задуму оповідання, послідовному розвитку обраного сюжету та його мовленнєвої реалізації. Виконання творчого завдання підмінюється переказом знайомого дітям тексту. У даній категорії дітей відзначається несформованість уявлень щодо правил побудови зв'язного висловлювання (зачин, розвиток сюжетної дії, кінцівка, визначення часу й місця подій та ін.), а також мелодико-інтонаційна невиразність й емоційна незацікавленість [2].

Вивчаючи проблему зв'язного мовлення, науковці визначають важливу роль спеціального навчання в становленні й розвитку монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ (Н. Бабич, А. Богуш, А. Бородич, М. Вашуленко, А. Зимудінова, І. Ковалік, Т. Ладиженська, М. Львов, В. Мельничайко, Л. Паламар, М. Пентилюк, М. Роджественський, Ф. Сохін, О. Ушакова, А. Шибіцька).

С. Шаховською експериментально виявлені та детально проаналізовані особливості мовленнєвого розвитку й структура дефекту у дітей з тяжкими вадами мовлення. Так, дослідниця підкреслює, що для дітей означеної категорії характерна бідність висловлювань, прагнення уникнути розгорнутого мовлення, труднощі переказу [2].

Б. Гріншпун відзначає несформованість зв'язного мовлення та зауважує, що у дітей із мовленнєвою патологією вона пов'язана з порушенням реалізації внутрішнього мовного плану в зовнішнє мовлення; автор вказує на погіршення зв'язного мовлення при зростанні самостійності мовлення й при відсутності опори на заданий сюжет [2].

Характеризуючи стан мовленнєво-мисленнєвої діяльності дітей із ЗНМ, Л. Халілова відмічає десемантизованість і когнітивну слабкість готової мовленнєвої продукції дітей, труднощі програмування мовленнєвого висловлення на всіх стадіях його породження. Елементарні синтаксичні конструкції, що використовують діти у своєму мовленні недостатньо інформативні, їх головна думка часом не відповідає заданій темі. Діти відчувають труднощі під час визначення смислових зв'язків між частинами тексту, розгортанні текстового повідомлення [4].

В. Глухов констатує, що дошкільники з ЗНМ третього рівня значно відстають від показників норми в оволодінні навичками зв'язного монологічного мовлення. Для дітей характерні труднощі програмування змісту фраз, мала інформативність повідомлення, порушення зв'язності, смислові невідповідності, фрагментарність, смислові пропуски, відсутність самостійності в складанні розгорнутого висловлювання [2].

Н. Жукова, О. Мастюкова, Т. Філічева дають диференційований опис порушень різних видів зв'язного мовлення у дітей із ЗНМ й вказують на труднощі у визначенні логічної послідовності подій, неповне розуміння прочитаного тексту, труднощі добору слів, недостатність самостійного опису. Автори зауважують, що розповіді дітей найчастіше представлено у вигляді перерахування предметів або дій [6].

Отже, вивчення зв'язного мовлення старших дошкільників із загальним недорозвитком мовлення підтверджує вагоме його відставання від зв'язного мовлення дошкільників з нормою мовленнєвого розвитку. Зокрема, у дітей із ЗНМ спостерігається: порушена зв'язність і послідовність викладу; низька інформативність висловлювань; бідність

і стереотипність лексико-граматичних засобів мови; пропуски смислових ланок і помилки; повтори слів, паузи у тексті; незавершеність смислового вираження думки; труднощі мовленнєвої реалізації задуму; необхідність допомоги педагога та невміння її використовувати [3].

Враховуючи взаємозв'язок розвитку мовлення з іншими психічними процесами (Л. Венгер, Л. Виготський, П. Гальперін, Н. Гуткіна, Д. Ельконін, М. Жинкін, І. Зимня, Ж. Піаже та ін.), існування певних співвідношень і взаємозалежностей у випадку його недорозвитку (О. Мастюкова, Л. Белякова, Є. Соботович, О. Вінарська, Г. Волкова, Р. Лалаєва, О. Усанова, В. Тарасун та ін.), а також особливу значущість зв'язного мовлення для старших дошкільників із ЗНМ (А. Богуш, Є. Соботович, В. Тарасун, М. Шеремет та ін.), вбачаємо актуальні шляхи подальшого вивчення зв'язного мовлення дітей з ЗНМ за допомогою використання математичних ігор, як дидактичного засобу, що сприятиме розвитку та удосконаленню пізнавально-мовленнєвих процесів дітей-логопатів.

Розвиток зв'язного мовлення дітей із ЗНМ краще здійснювати в провідному виді діяльності дошкільника – у грі. У комплексному підході до виховання і навчання дошкільників у сучасній дидактиці важлива роль належить цікавим розвиваючим іграм, завданням, розвагам. Вони цікаві для дітей, емоційно захоплюють їх. Процес вирішення, пошуку відповіді, заснований на інтересі до завдання в даному випадку неможливий без активної роботи думки. Цим положенням і пояснюється значення цікавих завдань для розумового і всебічного розвитку дітей із ЗНМ.

Дошкільники з великим бажанням відгукуються на пропозиції брати участь в іграх із математичним змістом. На успішність навчання впливає не тільки зміст пропонованого матеріалу, але й форма подачі, що здатна викликати зацікавленість і пізнавальну активність дітей. Особливу увагу слід приділяти емоційному комфорту дитини в процесі пізнавальної діяльності. Позитивне підкріплення успіхів і досягнень дітей, емоційне невербальне спілкування дорослого з дітьми – такий фон, на якому

має будуватися навчання дошкільників.

З усього різноманіття математичного матеріалу в дошкільній найбільш використовуваними є дидактичні ігри. Для знаходження відповіді (розв'язання), як правило, необхідно попередньо проаналізувати умову, правила, зміст гри чи завдання. По ходу вирішення потрібно застосовувати математичні методи й умовиводи. Таким чином, математичні уявлення дітей удосконалюються. Головне призначення цих ігор – розвиток маленької людини, корекція того, що в ній закладено та виявлено, виведення її на творчу пошукову стежину. А також забезпечення вправності дітей у розрізненні, виділенні, називанні множин предметів, чисел, геометричних фігур, напрямків і т. д.

У математичних іграх є можливість формувати нові знання, ознайомлювати дітей зі способами дій. Кожна з ігор вирішує конкретне завдання з удосконалення уявлень у дошкільників про кількість, величину, форму, простір, час [7].

З одного боку педагог пропонує дитині матеріал для наслідування, а з іншого боку – формує поле для фантазії та особистої творчості. Завдяки цим іграм у дитини розвиваються всі психічні процеси, розумові операції, розвиваються здібності до моделювання і конструювання, формуються уявлення про математичні поняття.

Дидактична гра одночасно є формою навчання, найбільш характерною для дошкільників. У дидактичній грі містяться всі структурні елементи, характерні для ігрової діяльності дітей: задум, завдання, зміст, ігрові дії, правила, результат. Але проявляються вони в дещо іншій формі та зумовлені особливою роллю дидактичної гри у вихованні та навчанні дітей дошкільного віку.

Наявність дидактичного завдання підкреслює навчальний характер гри, спрямованість її змісту на розвиток пізнавальної діяльності дітей. На відміну від прямої постановки завдання на заняттях, в дидактичній грі вона виникає і як ігрове завдання самої дитини. Важливе значення дидактичної гри полягає в тому, що вона розвиває самостійність та активність мислення та мовлення дітей [1].

Для дітей дошкільного віку дидактична гра є найбільш доцільною формою навчання. На заняттях із дидактичними іграми формуються і способи навчання: довільна увага, уміння спостерігати, дивитися і бачити, слухати і чути вказівки вихователя і виконувати їх. Слід враховувати, що в дидактичній грі необхідне правильне поєднання наочності, слова вихователя і дії самих дітей з іграшками, ігровими посібниками, предметами, картинками і т. д.

У дошкільній педагогіці використовують різноманітні методичні матеріали для інтелектуально-пізнавального розвитку дітей, а саме: логічні блоки Д'єнєша, палички Кюізенера, ігри Воскобовича, «Колумбове яйце», «Танграм», «Куточки для всіх», «Чарівне коло», «Монгольська гра», кубики за Нікітіним, гра-головоломка «Піфагор», дробі, шахи, лічильні палички, логічні завдання, словесні ігри, загадки, загадки-жарти, головоломки, математичні казки і т. д. Ці ігри допомагають розвитку пізнавальних здібностей, формування інтересу до дії з геометричними фігурами, величинами [5].

Для формування у дітей математичних уявлень широко використовуються різноманітні, цікаві за формою і змістом, дидактичні ігрові вправи. Вони відрізняються від типових навчальних завдань і вправ незвичністю постановки завдання (знайти, здогадатися), несподіванкою піднесення його від імені певного казкового героя (Буратіно, Чебурашки).

Ігрову математичну вправу слід відрізняти від математичної гри за структурою, призначенням, рівнем дитячої самостійності, роллю педагога. Ігрова вправа, як правило, не містить усіх структурних елементів дидактичної гри (дидактичні завдання, правила, ігрові дії).

Математичні ігри та вправи використовують за певною системою. Поступово ігри ускладнюються як за змістом, так і за способами взаємодії з засобом. Усі ігри та вправи мають проблемно-практичний характер. Наприклад: логічні блоки Д'єнєша являють собою комплект із геометричних фігур. Використання блоків Д'єнєша допомагає у вивченні основних властивостей геометричних фігур за їх ознаками та за існуючими у

множині відношеннями [5].

Висновки. Отже, формування пізнавального інтересу у дошкільників із ЗНМ успішно здійснюється в процесі використання математичного ігрового матеріалу. Це реалізує додаткову можливість для розвитку зв'язного мовлення дошкільників із ЗНМ: мотивацію до активного правильного використання рідної мови; збагачення словника новими словами математичного змісту, образними засобами, прислів'ями, загадками; навчання творчим видам роботи, у тому числі створенню власних текстів. Використання математичного ігрового матеріалу повинно бути систематичним – як на занятті, так і в самостійній діяльності дитини. При цьому, дорослому важливо забезпечити дитячу активність і самостійність у процесі пошуку рішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабаева Т. *Игра и дошкольник. Развитие детей старшего дошкольного возраста в игровой деятельности* / Под ред. Т. Бабаевой, З. Михайловой. – СПб. : «ДЕТСТВО-ПРЕСС», 2004. – 192 с.
2. Воробьева В. *Обучение детей с тяжелыми нарушениями речи первоначальному навыку описательно повествовательной речи* / В. Воробьева // *Дефектология*. – 1990. – № 4. – С. 40-46.
3. Ласточкина Е. *Исследование состояния связной речи старших дошкольников с ОНР с помощью познавательных заданий* / Е. Ласточкина // *Актуальные вопросы современной науки*. – Минск: БГПУ, 2013. – 176 с. – С. 79-84.
4. Мастюкова Е. *Дефекты речи и их происхождение* / Е. Мастюкова // Под ред. Т. Власовой. – М. : АПН СССР, 1985. – С. 73-95.
5. Столяр А. *Формирование элементарных математических представлений у дошкольников* / Под ред. А. Столяра. – М. : «Просвещение», 1988. – 303 с.
6. Трофименко Л. *Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку з ЗНМ* / Л. Трофименко // за ред. Є. Соботович. – К. : *Актуальна освіта*, 2007. – 120 с.
7. Федлер М. *Математика уже в детском саду* / М. Федлер. – М. : «Просвещение», 1981. – 159 с.

УДК 376.4

Т. П. Козій

*кандидат біологічних наук, доцент
Херсонський державний педагогічний*

Д. Ю. Велюш

*фахівець з фізичної реабілітації
МДМЦ «СКІФОС» м. Скадовськ
Херсонська область*

ЕРГОТЕРАПІЯ ЯК СКЛАДОВА КОМПЛЕКСНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПРИ АУТИЗМІ ТА ЇЇ ЕФЕКТИВНІСТЬ

Стаття присвячена вивченню особливостей методик ерготерапії при аутизмі та визначенню ефективності її застосування. Показано, що індивідуально підібрані ерготерапевтичні прийоми сприяли покращенню рівня розвитку дрібної моторики, координації рухів, концентрації уваги, образної пам'яті та наочно-образного мислення дітей з аутизмом.

Статья посвящена изучению особенностей методик эрготерапии при аутизме и оценке ее эффективности. Показано, что индивидуально подобранные эрготерапевтические приемы способствовали улучшению уровня развития мелкой моторики, координации движений, концентрации внимания, образной памяти и наглядно-образного мышления детей с аутизмом.

The article is devoted to the study the methods of ergotherapy with autism and the determination of its effectiveness. It is shown that individually selected methods of ergotherapy helped to improve the level of development of fine motor skills, of its coordination, attention, memory and thinking of children with autism.

Ключові слова: ерготерапія, реабілітація, соціалізація, аутизм, дрібна моторика, координація рухів, увага, пам'ять, мислення.

Ключевые слова: эрготерапия, реабилитация, социализация, аутизм, мелкая моторика, координация движений, внимание, память, мышление.

Key words: ergotherapy, rehabilitation, socialization, autism, fine motor skills, coordination of movements, attention, memory, thinking.

Постановка проблеми. За даними провідних світових організацій, що займаються питаннями аутизму, в останні роки поширеність цього розладу неухильно зростає і на сьогоднішній момент складає 1% від усього населення планети. За даними американського Центру з контролю і профілактики захворювань, 1 з 88 американських дітей